

22.10.2020

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto

HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021:
Mielenterveyspalvelut; Perustason mielenterveyspalveluiden riittävyys ja vahvistaminen, mahdollisuudet hoitojonojen purkamiseen sekä sote-keskusten ja mielenterveystyön kehittäminen

Helsingin kaupungin toimintamallin esittely

1. Perustason mielenterveyspalveluiden riittävyys ja vahvistaminen

Valtaosa mielenterveyspalvelujen kysynnästä kohdistuu perustasolle, esim. lievästi tai keskivaikeasti oireilevat mielialahäiriöpotilaat hoidetaan terveysasemilla omalääkärin ja terveydenhoitajan vastaanotoilla konsultoivan psykiatrin tai mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajan tuella. Koska mielenterveysongelmiin liittyy päihdeongelmia, on mielenterveys- ja päihdepalvelujen oltava toisiinsa integroituja, ts. asiakasta tuetaan samanaikaisesti sekä mielenterveys- että päihdeongelmista toipumisessa. Tarvittaessa hoito voidaan myös vaihteistaa. Samanaikainen mielenterveys- ja päihdehoidon tarve näkyy myös erikoistasolla: noin kolmannes päihdepalveluja käyttäneistä käyttää myös psykiatrian palveluja.

Perustasolla annettujen palveluiden on toimittava asiakkaan näkökulmasta integroituneena myös erikoistason kanssa. Tällä tavoin potilaan arviointi ja hoito toteutuvat oikea-aikaisesti, tarpeenmukaisesti ja tavoitteellisesti. Perustaso saa erityistasolta tarvitsemansa konsultaatiotuen, ohjauksen ja koulutuksen. Yhteiset toimintamallit dokumentoidaan työohjeissa ja palveluprosessikuvauksissa, ja kuvausten mukainen toiminta varmistetaan arkityössä. Helsingissä terveysasemilla ja lastensuojelussa toimivat mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajat, liikkuvat arviointi-, akuutti- ja konsultaatiotyöryhmät sekä matalan kynnyksen mielenterveyspalvelupisteet ('Mieppi') ovat hallinnollisesti osa Helsingin kaupungin omaa psykiatrasta erikoissairaanhoidoa. Hallinnollinen ratkaisu tukee edellä mainittujen perus- ja erikoistason rajapinnalla tarjottavien palvelujen toimintaa ja laatua. Helsingissä toimii nuorten mielenterveys- ja päihdetyössä "Miepin" rinnalla Nuorisoasema, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä oppilashuolto.

Terveysasemilla toimivien mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajien vastaanotoille ohjaututaan terveysaseman terveydenhoitajan tai lääkärin tekemän hoidon tarpeen arvion perusteella. Myös esim. neuvolasta tai lastensuojelusta voidaan ohjata aikuisikäisiä asiakkaita vastaanotoille. Sairaanhoidaja on yhteydessä asiakkaaseen pääsääntöisesti samana arkipäivänä yhteydenotosta ja hoidon kiireellisyys arvioidaan puhelimesta tai konsultaativastaanotolla. Osa vastaanottoajoista on varattu kiiretilanteita varten. Kuluvan vuoden elokuun tilanteessa mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajan kiireettömälle ajanvarauskäynnille pääsi keskimäärin kolmessa viikossa.

Potilaiden arviointi ja hoito toteutetaan kansallisten Käypä hoito –suositusten mukaisesti sisältäen mm. erilaisia seulontatestejä, psykoedukaatiota, psykoterapeuttisia lyhytinterventioita ja

22.10.2020

ryhmämuotoista hoitoa. Mielenterveys- ja päihdesairaanhoitajilla on suora konsultaatioyhteys psykiatria- ja päihdepalveluihin, mihin he tarvittaessa myös ohjaavat erikoissairaanhoidon tarpeessa olevat potilaat. Osa potilaista ohjataan HUSin nettiterapiaan (vuonna 2019 noin 1 800 helsinkiläistä).

Psykiatria- ja päihdepalvelujen *liikkuvat akuutti-, arviointi- ja konsultaatiotyöryhmät* (aiemmin yleispsykiatrian ja päihdehoidon konsultaatiotyöryhmät) tarjoavat apua ja konsultaatiota kaikille peruspalveluihin, lastensuojeluun, asumispalveluihin tai asiakkaan kotiin muutaman arkipäivän sisällä avunpyynnöstä. Työryhmät auttavat myös äkillisissä vakavissa psykiatrisissa kriisitilanteissa ja tarjoavat lyhytinterventioita.

Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelupisteet ('Mieppi') tarjoavat apua aikuisikäisille ja 13 vuotta täyttäneille nuorille. Vastaanotolle voi tulla ilman ennakkoyhteydenottoa ja yhteydenotto-pyyntöihin vastataan kolmen päivän sisällä. Käytännössä asiakkaiden tarvitsema tuki on ohjausta, neuvontaa tai 1-5 kerran keskustelutukea mielenterveyshäiriöiden hoitoon erikoistuneen ammattihenkilön kanssa. Tarkoituksena on ohjata asiakkaita tarvittaessa myös lyhytpsykoterapiaan (palveluseteli). Lyhytpsykoterapioita käytetään kansallisten Käypä Hoito -suositusten mukaisesti lievien tai keskivaikeiden mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöiden hoidossa. Valtaosa näistä potilaista hoidetaan hoidon porrasteisuuden mukaisesti perusterveydenhuollossa.

Mielenterveys- ja päihdepalvelut järjestetään Helsingissä monikanavaisesti perus- ja erityistason yhteistyönä. Matalalla kynnyksellä perustasolla toteutuva mielenterveys- ja päihdehäiriöiden varhainen tunnistaminen ja psykososiaalinen tuki (ml. lyhytpsykoterapia oikein kohdennettuna) ehkäisevät oireiden vaikeutumista ja kroonistumista ja ovat kustannustehokkaita interventioita. Perustason ja matalan kynnyksen avohoitopalvelujen ensisijaisuus lisäävät asiakkaan osallisuutta, vahvistavat arjessa selviytymistä ja vähentävät erityistason palvelujen tarvetta.

2. Mahdollisuudet hoitojonojen purkamiseen

Osa Helsingin psykiatria- ja päihdepalvelujen toiminnasta on lähetteetöntä matalan kynnyksen toimintaa ja osa psykiatrasta erikoissairaanhoitoa, johon potilas tarvitsee pääsääntöisesti lähetteen. Helsingin kaupungin psykiatrinen erikoissairaanhoito toimii väestövastuumallin mukaisesti. Vuosittain kiireettömään psykiatriseen avohoitoon tulee noin 6 500 ulkoista lähetettä. Lähetteen käsittelyajan mediaani on 1 vrk. Potilaan hoidon tarve arvioidaan lähetekäsittelyssä ja tarvittaessa kysytään lisätietoja potilaalta, potilaan läheisiltä ja lähettävältä taholta sekä annetaan hoito-ohjeita. Tavoitteena on, että jokainen kiireettömän hoidon tarpeessa oleva potilas saa ensimmäisen vastaanottoajan 21 vuorokauden sisällä lähetteen saapumisesta. Helsingin psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa ei ylläpidetä varsinaisia hoitojonoja kiireettömään psykiatriseen avohoitoon pääsyssä. Potilaan arviointi ja hoito alkaa heti ensimmäisellä vastaanottokäynnillä. Kaikki potilaat pääsevät arvioon ja hoitoon terveydenhuoltolain määräaajoissa.

22.10.2020

Psykiatrian erikoistason päivystys toimii ympärivuorokautisesti Haartmanin ja Malmin sairaaloissa HUSin järjestämänä. Myös kaupungin omaan psykiatriseen avohoitoon pääsee kiiretapauksissa ilman lähetettä akuuttityöryhmien kautta.

3. Sote-keskusten ja mielenterveystyön kehittäminen

Kansallisesti mielenterveystyön kehittämistä ohjaa poikkihallinnollinen *Mielenterveysstrategia* ja *sote-uudistuksen* hankkeet. Helsingissä toimintaa on kehitetty näiden suuntaisesti jo useamman vuoden ajan.

Helsingin *terveys- ja hyvinvointikeskus* –toimintamallin ydinajatuksena on kohdentaa palvelut asiakkaalle kokonaisvaltaisesti hänen tarpeidensa mukaan. Asiakaspalveluprosessit ovat 1) asiakkaaksi tulo, 2) satunnaisen palvelutarpeen tuki, 3) paljon palveluita tarvitsevien tuki ja 4) riskitekijöiden etsiminen ja tunnistaminen. Eri toimijoiden tarjoamat palvelut sovitetaan asiakkaan näkökulmasta yhdeksi saumattomaksi palvelukokonaisuudeksi. Myös mielenterveys- ja päihdepalvelut perus- ja erikoistasolla ovat osa tätä asiakkaan palvelukokonaisuutta. Asiakas saa yhdestä paikkaa ja yhtenä räätälöitynä kokonaisuutena mielenterveys-, psykiatria- ja päihdepalvelut, perusterveydenhuollon, suun terveydenhuollon ja sosiaalityön.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitoketjua parannetaan laajentamalla edelleen *Nuorisoaseman* toimintaa ja sen lisäksi perustamalla perhekeskuksen yhteyteen perustason lasten mielenterveyspalveluyksikkö nykyisen lastenpsykiatrisen tiimin tehtäviä laajentamalla. Näyttöön perustuvien psykososiaalisten interventioiden käyttöä lisätään kouluterveydenhuollossa, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä nuorisotyössä. Lisäksi kaikilla toimialoilla otetaan käyttöön yhteinen huolen tunnistamisen toimintamalli ja matalan kynnyksen palvelumalli, jotka varmistavat oikea-aikaisen avun ja yhteistyön eri toimijoiden välillä.